

Om nasjonale tjenester i spesialisthelsetjenesten og styringssystemet

Nasjonale tjenester i spesialisthelsetjenesten er en fellesbetegnelse for nasjonale behandlingstjenester, flerregionale behandlingstjenester og nasjonale medisinske kompetansetjenester i spesialisthelsetjenesten. De nasjonale tjenestene skal være likeverdig tilgjengelig i hele landet.

Nasjonale og flerregionale behandlingstjenester tilbyr høyspesialisert diagnostisering og behandling. Behandlingen er sentralisert til ett eller to steder i landet; en nasjonal behandlingstjeneste etableres kun ved ett helseforetak, mens en flerregional behandlingstjeneste etableres ved et helseforetak i to ulike regioner. Sentralisering av pasientbehandling skal bidra til

- helsemessig tilleggsgevinst i form av bedre prognose eller livskvalitet for pasienten
- bedre kvalitet på pasientbehandling gjennom samling og nasjonal oppbygging av kompetanse
- mer likeverdig tilgang til behandlingstilbud av høy kvalitet
- bedre kostnadseffektivitet i nasjonal sammenheng

Nasjonale kompetansetjenester skal sikre nasjonal kompetansespredning og kompetanseoppbygging innenfor sitt spesifiserte fagområde til en definert målgruppe i helsetjenesten. Formålet er å sikre likeverdig tilgang til kompetanseoppbyggingen og at kompetansen tas i bruk i hele landet. Tjenester skal leveres trygt og kostnadseffektivt gjennom oppbygging og spredning av kompetanse i egen helseregion og til andre helseregioner. Kompetansen skal desentraliseres og spres i hele helsetjenesten, inkludert primærhelsetjenesten og andre tjenesteytere, brukerne og befolkningen. De nasjonale kompetansetjenestene er inndelt i to kategorier; enten funksjon *opplæring* med en virketid på 5 år eller funksjon *kompetanseoppbygging* med en virketid på 10 år. Nasjonale kompetansetjenester skal ikke drive pasientbehandling.

Nasjonalt styringssystem

Det ble i 2011 etablert et styringssystem for de nasjonale tjenestene som er regulert i Forskrift nr. 1706 av 17. desember 2010, kapittel 4. Forskriften¹ beskriver hvordan godkjenning og avvikling av de nasjonale tjenestene skal foregå, vilkår for godkjenning, og hvilke oppgaver tjenestene skal ivareta. Helse- og omsorgsdepartementet (HOD) har utarbeidet en veileder som omhandler bestemmelsene i kap. 4 ([Nasjonale tjenester - regjeringen.no](http://www.regjeringen.no)). I følge forskriften er det de regionale helseforetakene som skal søke departementet om godkjenning, endring eller avvikling av nasjonale tjenester. Fra 1. januar 2019 ble denne myndigheten delegert til Helsedirektoratet.

Styringssystemet for de nasjonale tjenestene skal sikre nasjonale prioriteringshensyn, god ressursutnyttelse og likeverdig tilgang til kompetanse og høyspesialisert behandling. Det er de regionale helseforetakene (RHF-ene) som har ansvaret for tjenestene og som skal søke om godkjenning, oppretting, endring eller avvikling av de nasjonale tjenestene. Brukerorganisasjoner, fagmiljøer og Helsedirektoratet m.fl. kan anmode regionale helseforetak om å søke opprettelse eller endring av nasjonale tjenester.

¹ [Forskrift om krav til spesialisthelsetjenester, godkjenning av nasjonale tjenester i spesialisthelsetjenesten og bruk av betegnelsen universitetssykehus - Lovdata](#)

Rollefordelingen i styringssystemet:

- Helse- og omsorgsdepartementet gir overordnede føringer for styringssystemet
- De regionale helseforetakene har ansvar for drift av de nasjonale tjenestene og skal sørge for at godkjente tjenester oppfyller krav og intensjoner i forskriften
- Helsedirektoratet har ansvar for å gjennomføre årlig evaluering av de nasjonale tjenestene, og gi råd om etablering, endring og nedlegging av slike tjenester
- Helsedirektoratet godkjenner opprettelse av nye tjenester og tar stilling til endring eller avvikling av etablerte tjenester

Historikk

Det kan vises til en rekke tidligere oppdrag og gjennomgang av de nasjonale tjenestene. Det ble gjort en helhetlig gjennomgang i 2009 som ligger til grunn for den gjeldende forskriften. Det ble også gjennomført helhetlig gjennomgang av nasjonale og flerregionale behandlingstjenester i 2017 og helhetlig gjennomgang av nasjonale kompetansetjenester i 2018.

Helse- og omsorgsdepartementet har delegert myndighet til godkjenning, endring eller avvikling av nasjonale tjenester til Helsedirektoratet fra 1.1.2019.

Departementet besluttet i 2020 å gjennomføre endringer i styringssystemet som særlig treffer de nasjonale kompetansetjenestene, i form av en tydeliggjøring av krav om tidsbegrenset funksjon for de nasjonale kompetansetjenestene og en inndeling av tjenestene i to kategorier:

1. Nasjonale kompetansetjenester med funksjon opplæring med en virketid på 5 år
2. Nasjonale kompetansetjenester med funksjon kompetanseoppbygging med en virketid på 10 år.

De nasjonale kompetansetjenestene som har oppfylt sitt formål skal deretter avvikles som nasjonale kompetansetjenester. De fleste kompetansetjenestene vil videreføres som nasjonale kvalitets- og kompetansenettverk eller nasjonale sentre. De nasjonale nettverkene og sentrene som etableres vil gå ut av det nasjonale styringssystemet og underlegges regional styring.

I 2020 ble det også gitt i oppdrag å etablere et nasjonalt servicemiljø med regionale noder som skal omfatte nasjonale behandlingstjenester, flerregionale behandlingstjenester, nasjonale kompetansetjenester samt nasjonale kvalitets- og kompetansenettverk og nasjonale sentre.